

1. Xun Joseph de regis, fruct. K.C. Matth. 1, 18.
2. De Immanuel Matth. 1, 18, 23.
De edes p^{ri}us 1 Joh 11, 2.
3. De amicta baghite Matth. 3, 4. Mr. 9, 6
4. De vete. Baghite Mat. 3, 4. Mr. 1, 6
5. Cantar Sup monte Mat. 5, 14.
6. De bedon p^{ri}us circa Eleemofynis. Mat. 6, 2
7. Petroni Annuh. Vanitas. Mat. XV, 9.
8. De signis temporum observandis Mat. 16, 1-4
9. De angij. Petri & Kasp. Xⁱ Mat. 16, 13-19. Inevj.
10. Tu es X^{us}, filij Dⁱ. inventi. Mat. 16, 16.
11. De claris h^{ab}. Mat. 16, 19.
12. De unitate Clav. solv. & lig. Mat. 16, 19
13. De didrachmis & X^o solutus Mat. 17, 24 & 2
14. Sanguis de offofionis u^{ir}ina. Mat. 20, 1-16
15. Vol. Xⁱ conjugatuni volente Mat. 23, 37.
16. Chichubul. De h^{ab}cono E^{ng}li Mat. 24, 14.
17. De otidagio Xⁱ. Mat. 24, 28
18. Ager Sanguinis Mat. 27, 3-11.
19. Tumba servatoris. Mat. 27, 60
20. De Ant. Judam de. Mat. 28, 1. Mr. 16, 2.
21. De luna m^ultos & Olav. S^{an}cti. Mr. 6, 13. J^{er}. V, 14 &
22. De Incarnat^onis Myfteris Luc. 1, 35
23. De M^ulta Xⁱ p^{ro}servata.
24. De nove Testa. Luc. 2, 21
25. De thente abft. p^{ro}utroq^{ue} Luc. 7, 47, 48
26. ofobk^ong^os Luc. 8, 13.
27. Xⁱ curat Sabothica Luc. XV.
28. De Mamona myfthica Luc. XVI, 9
29. De L^og^o. Luc. 16, 9
30. Luc. 16, 9.
31. De lacrymis Xⁱ Luc. XIX, 41.
32. Ven^u gladius accumb^us Luc. 22, 38

80
R

59.

A. ET. Ω.

OBSERVATIONES. PHILOLOGICAE.

DE.

GESTIS. PAULI.
IN. VRBE. ATHENIENSIVM.

AD. ACT. XVII. COMM. XVI. AD. FIN.

QVAS. PERMITTENTE.

INCLVTO. PHILOSOPHORVM. COLLEGIO.

IN. ACADEMIA. LIPSIENSI.

PRAESIDE.

GOTTFRIDO. OLEARIO. P.P.

IN. AVDITORIO.

COLLEGII. MAIORIS.

PVBLCO. EXAMINI. EXPONET.

HERMANNVS. KVTEMEYER.

SVERINENSIS.

AD. D. XXIII. OCTOBR. A. c19 Icc VI.

LIPSIÆ.

LITERIS. TITIANIS.

GESTIS PAULI

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

GOTTFRIED OLFERDING

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

IN VITIS THEOPHILICIS

DE

GESTIS PAULI IN VRBE ATHENIENSIVM.

Postolum Paulum Athenis, pulcherri-
mo eiusmodi dramatis theatro, causam
Dei agentem, & sapientiam profanam
stolida praedicatione confundentem &
prosternentem, spectare animus est. Spe-
ctabimus tamen quousque officii ratio
patitur, quae cum Philosophorum ca-
thedrae ista destinare iubeat, non tam
sublimi sapientiae diuinae, eiusque mysteriis, obuiis in ea cau-
sa vbique, eruendis vacabimus: quam philologicis quibusdam
observationibus, illa vltcrius rimaturis, operam nostram offe-
remus. Nec omnia hic coaceruare animus est, quae doctis in-
terpretibus iam pridem de eo argumento obseruata fuere.
Quid necesse enim sit non video, centies dicta iterum repetere
atque iterum, atque bonae fidei eo quaerere laudem, vt pa-
rentibus nostris dicta atque disputata vnice sequamur, prop-
riamque inopiam nostram iuxta atque ignauiam immensa alle-
gationum probemus farragine: qua constet scilicet, nihil nos
dicere quod non dictum sit prius, nec esse quod vel scribamus
ipsi, vel dicamus, nisi alii ante nos dicenda scribendaue excogi-
tassent. Dubios interea relinquentes lectores an plane extin-
cta sit in nobis cogitandi facultas, & an aetas parentum, peior
avis semper, in progeniem tandem non sit desitura, in qua aegre
iudicandi facultatis inuenias vestigia, beata tantummodo Viris

A 2

claris

claris memoria relicta. Nec est profecto quod vel pulchro *antiquitatis* praetextu nostram ignauiam tueamur, vel *novationum* inuidioso nomine proscribamus bonorum virorum conatus, quibus proficere magis student atque magis in cognoscendis iis quoque, sine quibus diuina ista volumina penitus intelligi nequeunt. Laruae haec sunt & terribilissima pueris metuenda, non viris. Nihil *innouat*, qui antiquos mores, loquendi formas veteres, dogmata & opiniones longa obliuione sepultas, in memoriam hominibus reuocat, diuinis sensibus, siue eruendis primum, siue illustrandis accommodat, errores inueteratos expurgat. Imo *novitas* quoque, vt in fide rebusque ad eam spectantibus male merito audit, cum anathema iure dictum sit ei, qui aliud fundamentum, praeter id quod positum est, ponere cupiat: ita vbique tamen & in omnibus aliis rebus turpitudinis notam non meretur. Spiritus enim veritatis, pro sapientia sua *πολυπεινίδω*, & diuersitate donorum, imo & temporum ratione diuersa, quae diuersa veritatis tuendae argumenta exigunt atque instrumenta, prout varia extiterit hostium veritatis indoles, aliaeque sese obtulerint occasiones & circumstantiae, varie quoque in electis *σκεύεσι* suis operari potest. Quod vt omnis Ecclesiae loquitur historia, ita mirandum est atque dolendum, esse adhuc in ista litterarum & veritatis luce, qui egregie officio se putent defunctos, si *novitatis* iniusta nota apud simpliciores, quicquid ignorant, damnauerint, taediosa Doctorum quibus aliter visum recensione instituta. Noueramus quid illi statuerent, Viri boni, neque si illos sequi consilium nobis fuisset, vt animum scribendo adiceremus, eorum tantum scrinia compilaturis, opus erat. Non itaque quid maioribus nostris sit visum erat quarendum, sed quae nobis in rebus plane innocuis aliter statuendi rationes suppetere potuerint. Quae omnia, vt apud prudentes & aequos rerum iudices iamdudum pro exploratis certisque maxime habentur, ita si vel centies ceteris occinantur, surdis

nar-

narrabimus fabulam. Sed iudicia quis curet quae iudicia non sunt? Nihil illa reformidantes igitur, quae nobis de loco *προξενος ἱερος*, quo Paulo apud Athenienses gesta exponuntur, in mentem venerint, fideliter exponemus, ab aliis obseruata non nisi ea admisturi, sine quibus nostris meditationibus nexus & claritas sua constare nequeat.

II. Tota igitur rerum a Paulo in vrbe Atheniensi gestarum Historia duobus capitibus continetur, quorum *primum* praedicationem Euangelii publice ab eo explicati continet, *alterum* apologiam qua apud Areopagitas causam Euangelii defendit.

III. Quantum ad prius caput quo praedicationis Apostoli continetur. Eo *primum* occasio morae quam Athenis Apostolus fecit, *inde* occasio praedicationis, *porro* ipsa praedicationis, *post* natae ex ea controuersiae, ob oculos ponuntur.

IV. Occasio morae quam Paulus Athenis faciebat, verbis ad rom. XVI. ΕΚΔΕΧΟΜΕΝΟΝ continetur istis: *ἐν δευτέρῳ Ἀθηνῶν* ΕΚΔΕΧΟΜΕΝΟΝ αὐτὸς (Σίλαν καὶ Τιμόθεον) τῷ Παύλῳ. Nempē postquam Beroea excedere esset coactus, nouos tumultus cientibus Iudaeis Thesalonicensibus, Corinthum iter meditabatur, cuius tamen socios sibi Silam & Timotheum cupiebat esse. Qui cum Beroeae adhuc subsistere aliquantulum, ob necessitates Ecclesiae *νεοφύτας*, cogerentur, Paulo quoque, dum eos expectaret, apud Athenienses tantisper erat commorandum. Vnde & tempus, quo gesta haec sunt, manifestum est, quod in annum Christi LVI incidere fere, exposita seriererum, in Actuum Apostolicorum historia expositarum, liquet: & hoc quoque constat, Apostolo, Athenas implere sermone gratiae, minime initio fuisse propositum, id tantum agentis, vt Beroea per Athenas Corinthum iret. Diuino vero consilio subito ipsi obiectam esse occasionem, qua ad faciendum hic quoque Apostoli Gentium munus, sapientiamque mundanam impugnamdam & reuincendam impelleretur.

ΚΑΤΕΙΔΩ-
ΛΟΝ.

V. Ecce enim *παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτῆ ἐν αὐτῷ θεωρεῖν*-
τι ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΝ *ἔσαν τὴν πόλιν*. Vbi primo rem excitantem habes,
deinde *δρμὴν* atque animum Viri Dei excitatum. Excitabat
eum quod ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΝ videret Urbem. Quae vero vis sit
hoc loco eius vocis dissentire video viros summos Hugonem
Grotium, & Isaacum Casaubonum. Illo vocem formatam esse
existimante ad imitationem vocis *κατάθεος*, quam *Deo obno-*
xium eiusque *cultui addictum* notare Pollux docet, Sophista anti-
quus: Vt adeo ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΣ idem sit quod idolis eorumque cul-
tui deditus. Hoc contra ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΝ dici affirmante ea forma,
qua Graecis *κατάδενδρα* dicuntur loci vbi multae sunt arbores,
κατάδρυμοι loci syluosi: VE ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΣ *πίλις* proinde vrbis sit, in
qua magna sit idolorum, hoc est statuarum quibus Dii Deaeue
atque Heroes repraesentantur, copia. De quo si mihi dicenda
sententia sit dissensu, in Casauboni partes animum magis mihi
propendere fatendum erit. Idolis nempe deditas, vt omnem
orbem gentilem, ita Athenas quoque nouerat Paulus, nec vlla
in eo peculiaris animum eius excitandi occasio. Atqui
ipse inferius *θεωρεῖαν* istam, qua excitatus fuit ad *σεβάσματα*
eorum, hoc est idola & aras pertinuisse videtur innuere. Tan-
tamque fuisse apud Athenienses statuarum atque ararum copi-
am, quantam in alio Graecarum oppido nullo, vt adeo eleganti-
ssime ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΣ idolis *quasi consistit & referta* dicatur, idque
in ea tanquam res plane singularis merito obseruetur, affatim
loquuntur monumenta vetera. Suffecerit vel solum Pausaniam
in Atticis consuluisse, & ex recentioribus Joann. Meursium in
Athenis Atticis, vt doctos ad hunc locum interpretes; Erasmus,
Bezam, Pricaeum, Hammondum, ipsumque Grotium nunc tace-
am, a quibus eam in rem obseruata recoquere nolim.

ΠΑΡΩΞΥΝΕ-
ΤΟ

VI. Hac itaque re tam singulari, atque in aliis Graeciae ciui-
tatibus haut obseruata ΠΑΡΩΞΥΝΕΤΟ Pauli animus. Cuius phra-
seos, scriptoribus sacris non infrequentis, vim iam obseruarunt
viri

virī docti, quae ista est, vt animum ad aliquid faciendum quasi acui nolet. Vsum eius apud Philostratum in simili plane negotio praeterire non possum: Vbi Menippum populi Romani de- L. IV. c. 6.
mentia ΠΑΡΟΥΤΟΜΕΝΟΝ, ab Apollonio coercitum dicit, ne cum vitae periculo contra feruiles animas & tyrannum illis dominantem baccharetur. En ipsa verba: καὶ τὸν Μένιππον ΠΑΡΟΥΤΟΜΕΝΟΝ ὑπὸ τῶν πύτων ἐσωφρόνισε τε ἢ κατέχε, &c.

VII. At nihil κατέχε diuinitus incitatum Pauli animum, quem ista occasione accensum Euangelium liberrime praedicasse sacer Historicus narrat. Et formam autem praedicationis, & locum, & auditores, & tempus diligenter indicat.

VIII. Formam quidem in genere tradit, eamque externam hoc loco tantum, voce ΔΙΕΛΕΓΕΤΟ. Eam autem tenendum, propriam atque solennem esse in huiusmodi negotio. Notae nempe Philosophorum & Sophistarum διαλέξεις, vtque ab ἐπιδείξει & μελέταις, quas λόγος generatim appellant, differant. Nempe vt hae ad pompam & eloquentiae captandam laudem compositae sunt, ita διαλέξεις simpliciores dicuntur philosophorum discursus atque disputationes, quibus veritas magis & demonstrandi vis quam ornatus orationis spectatur. Talesque διαλέξεις erant quibus Philosophi omnes tum ad discipulos suos, tum ad alios, vbi philosophica argumenta tractarent, utebantur: estque perpetuus eius vocis apud Philostratum, ad designanda Apollonio ἰσπεδασιμεία, vsus. Atque eiusmodi sunt quas hodiernum habemus Epicteti διαλέξεις, ab Arriano seruatas: & quibus nihil est tersius Maximi Syrii διαλέξεις, & orationis σαφηνία & demonstrationis vi oppido commendabiles.

IX. Quae materia fuerit & argumentum διαλέξεων Pauli, hoc quidem loco praeteritur, sed post indicatur tamen, vbi iudicia hominum de iis exponuntur. Ibi enim χριστὸν καὶ ἀνάστασιν iis εὐαγγελισαδὺς memoratur. At cum ea de re obseruanda paulo

ad comm.
XVII.
ΔΙΕΛΕΓΕΤΟ

paulo arctius cum ceteris illius partis, vbi haec occurrunt, circumstantiis, coniuncta sunt, tantisper eam tractationem liceat differre.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ.

VIII. Locus praedicationis appellatur ΣΥΝΑΓΩΓΗ καὶ ἀγορὰ. SYNAGOGAM locum sacris Iudaeorum, quae quidem extra templum obire liceret, destinatum fuisse minime est obscurum. Locum illum publicum fuisse apud Athenienses, pariter ac in aliis Graeciae ciuitatibus vix persuadere sibi patitur Vir doctus: non facile scilicet eos toleraturos existimans publica sacra, tantopere a moribus suis abludentia. Videbantur itaque illi priuatorum domus locum ΣΥΝΑΓΩΓΗ praebuisse: eiusque rei suspicionem aliquam faciebat, quod sub initium huius Capitis dicitur, Paulum εἰσελθῆν ὄντας ἢν ἡ ΣΥΝΑΓΩΓΗ. Quod certe loquendi genus indicare videatur, non fuisse statim aliquem & publicum illum locum. Sed eum ὡς ἔτυχεν electum fuisse, apud fratrum non neminem, cui esset opportunitas ad sacra haec obeunda: imo & mutata subinde fuisse haec loca. Sane antiquum illum morem esse videri, ut conuenirent Sabbatis in domibus Prophetarum, ad sacra obeunda, idque ad oculum patere ex Sunamitidis historia, quam interrogat maritus, cur ea die ad Prophetam vadat, cum neque nouilunium sit neque sabbatum. Quod imitatos fuisse Iudaeos ἐν τῇ διασπορᾷ putabat, apud aliquem ex fratribus primae dignitatis συναγομένους. Indeque natas inter Christianos quoque τὰς κατ' ἕκαστον ἐκκλησίας, quarum toties in epistolis Apostolorum mentio occurrat. Verum aliter mihi persuadet frequens adeo apud Graecos & Romanos *Proseucharum* mentio: quas licet vel maxime cum SYNAGOGIS idem semper haut fuisse Henrico Valesio concedamus, ratio tamen non patet, cur Graeci, qui Proseuchas Iudaeis concessere publicas, SYNAGOGAS negare debuerint. Certe in Halicarnassaeorum decreto manifeste Iudaeis libertas, quaecumque velint sacra in locis publicis obeundi, conceditur. Verba eius decreti, maxime cum in vul-

ga-

Vid. D. Leopardus Emend.
L. III. c. 4. Le
Monius ad V. S.
p. 71.
ad Euseb. 72.

gatis Iosephi editionibus non occurrant, ab Iſaaco Voffio ex MS. publicata addemus: δεδῶχθαι ἡμῖν Ἰουδαίους τὸς βελομένους, ἀνδρας τε καὶ γυναίκας τάτε σάββατα ἀγειν, καὶ τὰ ἱερὰ συντελεῖν καὶ τὸς Ἰουδαίους νόμους, καὶ τὰς προσευχὰς ποιῆσαι πρὸς τῆ θύλασση καὶ τὸ πύτερον ἔδος. Vbi manifeste publica sacra Iudaeica conceduntur, & ad mare Oratoria, Sabbatis celebrandis ceterisque sacris, quae in Synagogis obirentur, obeundis inferuientibus, exstruere permittitur.

ad Cabull.
P. 313.

IX. Sed non in *Synagoga* tantum, verum etiam in ΑΓΟΡΑΙ ΑΓΟΡΑΙ Paulus Apostoli officio defunctus esse dicitur. Atque ΑΓΟΡΑΝ quidem τόπον esse ἐνθα πικροῦσθαι τὰ ὄνια, ut ex vetere Grammatico ad Aristophanis Acharnenses Grotius obseruauit, triuiale est. Cum FORUM autem plusquam vnum fuerit Athenis, Areopagiticum verbi causa, Hippodamium, iuxta cum alio quodam in Piraeo, aliud item in Ceramico, & illud denique quod in loco qui Eretria dicitur positum fuit, quodnam eorum hoc intelligendum sit loco discernendum. Areopagiticum intelligi non posse facile patet: illud enim iudiciis inferuiebat, nec locus ibi erat vel philosophis vel Paulo ad populum confluentem verba faciendi: ino ad illud FORUM paulo post causam ducturum abductum esse Apostolum patet. Nec Piraei FORA hic iure quisquam intelligat, certe enim ἐν τῇ ἀστὴι gesta haec esse videntur, nec absolute ΑΓΟΡΑ dicta illa FORA vnquam, sed additum semper nomen quo intelligeretur, quodnam designatum fuisset. ΑΓΟΡΑ vero absolute dicitur, quae in Ceramico erat. Sic enim Demosthenis statua, quam in Ceramico positam memorat Pausanias, ἐν τῇ ΑΓΟΡΑΙ esse dicit, nulla alia re addita, Plutarchus in vita eius. Et in decreto de ponenda Lycurgo statua apud Plutarchum eadem in ΑΓΟΡΑ ponenda esse dicitur, quam in Ceramico idem Pausanias fuisse dicit. Faceo alia. At & in Eretria forum ΑΓΟΡΑ dictum absolute. Sic in Atticis Pausanias *Misericordiae aram* ἐν τῇ ΑΓΟΡΑΙ commemorat.

Attic. c. 8.

Pausan. l. c.

Attic. c. 17.

B

rar,

rat, quam eo loco conspicuam constat fuisse. At id quidem non magnam difficultatem habet. Nempe ex Ceramico translata *ΑΓΟΠΑ* in Eretriam Imperatoris Augusti aeuo iam fuisse, atque adeo eminentium vendentiumque, aliaque eius generis negotia tractantium concursus, illa aetate, non in Ceramico, sed potius in

L. X. p. 447.

P. XII. Ed. Basil.
fol.

c. XVI.

teriore hoc loco celebratos fuisse luculentus autor est qui Augusti aeuo scripsit Strabo: *Ἐρετριέως δ' οἱ μὲν δὲ τὸ Μακίς τῆς Τριφυλίας δόκουν εἶναι φασὶν ἵσα' Ἐρετριέως. Οἱ δὲ δὲ τῆς Ἀθηναίων Ἐρετριέως ἣ νῦν ἐστὶν ἡ ἈΓΟΠΑ* Quem locum Homeri quoque respexit interpres ad Iliados B. Apostolus itaque noster qui Claudio imperante Atheniensibus *ἐν τῇ ἈΓΟΠᾳ* Euangelium annunciauit, in hoc ipso in Eretria foro suo munere defunctus fuerit. Opportunum autem valde quod Io. Meursius in Diff. de Ceramico Gemino obseruat: Illud forum fuisse ante *εὐάν ποιικλήν*, in qua Stoicos *διαλέξεις* suas obiisse notum, nomen ab ea etiam indeptos. Hinc enim egregie illustratur, quod docente Apostolo Stoicos adcurrisse, cumque eo disputasse refert Lucas noster. Hanc ipsam autem coniecturam, quod hoc forum ante porticum illam fuerit, eo firmat vir doctus, quod Pausanias in descriptione sua Athenarum, forum vrbis, quod exabat suo tempore, ibi memoret: quod idem fuisse cum eo quod sua aetate memorat Strabo, nulla est dubitandi causa, Pausaniam enim illo aetate esse inferiorem notum est. Obseruationem autem meretur, fuisse in illo foro celebrem illam *ἐλέη* h. e. *miserericordiae, aram*, de qua fusius loco allegato Meursius, inde ab Heraclicidarum aeuo veri throni gratiae atque misericordiae symbolum quasi, *ἐν πληρώματι τῶν χριστιανῶν* in hoc loco Atheniensibus proponendi.

ΠΑΣΑΝ
ΗΜΕΡΑΝ

X. Tempus docendi ΠΑΣΑΝ ΗΜΕΡΑΝ dicit sacer Historicus: & in foro quidem matutinis horis officio defunctum Apostolum esse non difficile est colligere. Nempe tempus eum, quo maximi fierent ad forum concursus obseruasse, dubitari non potest,

test. Quod illud fuisse, quod ab hora matutina nona vel decima vsque ad meridiem effluit, ita est certum, vt familiarissimo Græcorum stylo tempus illud, intra horam nonam decimamue & duodecimam phrasi *πληθύνσης ΑΓΟΡΑΣ* designetur. Exempla profant passim. Suidæ interea nobis locus sufficiat: *περὶ πληθύνσαν ΑΓΟΡΑΝ, πρὸς ὥραν τετάρτην καὶ πέμπτην καὶ ἕκτην.* Est autem quarta, quinta & sexta hora in die naturali, qualem habebant Athenienses, decima, vndecima atque duodecima in die artificiali, qua nos utimur. Alibi tamen *πληθύνσαν ΑΓΟΡΑΝ* ab ὥρα inde τρίτη, hoc est nona matutina inchoari dicit:

v. πλ. αγ.

XI. Ad Auditores pergitur Apostoli, qui in Synagoga erant *οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ΣΕΒΟΜΕΝΟΙ*. In foro πάντες οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἕλληνες. Atque de Iudæis in Synagoga, & obuiis quibusuis in foro nihil est quod moneamus. ΣΕΒΟΜΕΝΟΤΣ in Synagoga, Iudæis opponi, si vlllo alio loco, isto quem prae manibus habemus maxime manifestum est. Vt profelytos portae intelligi non dubitem, qui abiurata idololatria & morum impuritate, ad Synagogam quidem admittebantur, peculiarem, vt videtur, locum occupantes, sicuti in templo atrium gentium occupabant; circumfisionem tamen cum omni illo ceremoniarum cultu non admiserant, & proinde, cum Iudæi non essent toti, Ἕλληνες saepe in monumentis N. T. vocantur: *שׂוֹמְרֵי הַיְסוּד*, quod nihil aliud est quam ΣΕΒΟΜΕΝΟΙ *ὁποῦ ἔθιόν, vocari ait doctissimus Maiemonides.* Verum ea de re diligenter in primis egit nuperissime Petrus Iuricus in Historia dogmatum & rituum Ecclesiasticorum, atque inde multum Ecclesiae nascentibus rebus lucis atrulit.

ΣΕΒΟΜΕΝΟΙ.

Tr. Melakim
c. 90.
p. l. c. 6. & 7.

XII. Sed ecce vix nata veritas, iam hostibus suis patet, contra eos ab Apostolo defendenda: Controuersiam istam delineans & aduersarios nobis sistit sacer Historicus, & modum disputandi, & occasionem ac fundamentum, quo eorum ex parte disputatio nirebatur. Aduersarios exhibent verba ista: *τινὲς ὅτι*

ad Comm.
XVIII.
ΕΠΙΧΟΡΥΠΤΟΙ
ΟΙ ΚΑΙ ΣΤΕΝΟΙ
ΚΟΙ.

B 2

τῶν

ἢ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΩΝ ἢ ΣΤΟΙΚΩΝ φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ. Nemp̄e EPICUREI iuxta cum Cyrenaicis vitae huius commodis magis quam vlla alia Philosophorum secta intenti, in foro frequentes; STOICI ex vicina, vt §. IX ostensum est, porticu aduolantes, atque pro fastu suo aegre ferentes circulos suos turbari, adprop̄erabant statim, de noua Apostoli philosophia inaudientes, eumque hostiliter sunt aggressi: haec vis enim est verbi συνέβαλλον, ex vsu Graecorum. Nec alias mirum homines sublimioribus de Deo atque anima notionibus, parum assuefactos, eas enim vagas valde atque obscuras habebant STOICI, nullas pene EPICUREI, in primis doctrinae Apostoli, quae tota illis absoluebatur fuisse infensos. Hinc nulla hic Platoniorum, quorum vnice fere ea aetate iuxta cum Epicurea & Stoica floruit secta, mentio habetur. Eorum enim, ex Pythagorae schola deriuatae, doctrinae adeo, magnam partem, cum doctrina Pauli amice conspirabant, vel saltem ei non repugnabant directe, vt plurimos ex illa schola ad Ecclesiam transiisse, ex monumentis antiquis exploratissimum sit iis, qui diligentius ea versantur. Et certe si vlla alia schola magnam agnouit partem atque amplexa est eorum, quae hac ex parte tenenda sunt, amplexam istam esse, nuperrime post alios erudite & luculenter ostendit Andreas Dacierius, vir clarissimus, in praefatione, Dialogis quibusdam Platonis in vernaculum sermonem a se conuersis, itemque in alia vitae Pythagorae a se consignatae, praemissa.

ΣΠΕΡΜΟ-
ΛΟΓΟΣ.

XIII. Modus disputandi ille est, qui solet esse hominum peruersorum, vim veritatis sentientium, eique nequicquam studentium refragari Conuiciantur: criminantur: eo tendentes scilicet, vt brachio seculari finiant controuersias, quas ratione non poterant finire. Conuiciantur: πᾶν θελοι ὁ ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΣ ἔτι λέγειν; Vbi malim ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΝ ex Suida interpretari, cuius miror plane hic nullam a Viris doctis rationem habitam esse, eruditas fateor, sed minus rei praesenti accommodatas explanationes hic ex parte secutis. Nemp̄e ille inter
alia

vt notum. De Templis sane horum numinum minime ista accipienda, quae in foris & circis vbique obuia non erant. Ipsosque praeterea hos Deos circumgestasse *Scurras* illos ex Philostrato patet. Apostolum itaque nostrum ΣΗΦΕΡΜΟΛΟΓΟΝ appellantes, ex illo *Scurrarum* & circulatorum genere esse calumniantur;

ΙΗΣΟΥΣ Α-
ΝΑΣΤΑΣΙΣ.

XIV. At convitiis non contenti criminantur insuper, ΕΞΕΝΩΝ ΔΑΙΜΟΝΙΩΝ δοκῆ καταγγελεὺς εἶναι. *Quod vulgo vertunt nouorum Deorum vel Daeemoniorum esse videtur annunciator.* Atque inde factum, vt sequentia verba quibus occasio huius criminatiois exponitur: ὅτι τὸν ΙΗΣΟΥΣ καὶ τὴν ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ αὐτοῖς εὐηγγελίζετο, ita acceperint, quasi Athenienses *Iesum & Anastasin* ab Apostolo nominari audientes, Deum Deamue illa putauerint, nouaque numina adeo, ab eo Athenis obtrudenda. Sensit ita primus quod nouerim Ioannes Chrysofomus: καὶ γὰρ inquit, τὴν ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ θεὸν τῶν εἰναι ἐνόμιζον, ἅτε εἰωθότες καὶ θηλάειος σέβειν. Quam sententiam multo eruditionis apparatu illustrare atque ornare conatus Alexander Morus fuit, multa de foemineis numinibus & Hermaphroditis Deis colligens, quibus alia plura addere potuisset tamen, Orphicum verbi causa, istud apud Proclum

ad Platon.
Tim. p. 97.

Strom. V. p.
698.

L. III. c. 10.

Zeὺς ἄρσην γένετο Ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο Νύμφη. quo & Clementis Alexandrini locus pertinet, Iouem in Orphicis μητεράτορα appellari ob virtutem παντογενέθλην obseruantis. Cui simile est quod Damascius ἐρρένεθλην Iouem Orpheo dictum ait πρὸς ἐνδειξιν τῆς πάντων γεννητικῆς ἰστίαις. Quodque Valerius Soranus apud Varronem de eo habet:

Progenitor, Genitrixque Deum, Deus vnus & omnis. Nec Iarchae, Iudo Philosopho, apud Philostratum dicta praeter-eunda: Vbi de κόσμῳ philosophatus, cuius partes φυσιολογίῳ τε θεολογεμένη Deorum personis schematibusque variis repraesentat, ἀμφοῖν αὐτὸν φύσεων esse dicit, αὐτὸν γὰρ αὐτῶ ἐγγυγιόμενον

νοι τὰ μητὲς π καὶ πατέρας εἰς τὴν ζωογονίαν πορεύεται. Vt alia eius generis taceamus, quibus cum Moro confirmare poteramus Chrysofomo dicta de Deabus foeminis, inter quas Pauli Anastasin quoque referre, ex sententia eius, Athenienses imprudentiores voluerint. Henrico Hammondo etiam ea non displicuit sententia. Verosimillimam enim dicit illam futuram, si repetamus quod Pausaniae dictum, Athenienses aras statuissē pudori, famae, & desiderio: vnde facile in eam sententiam poterint induci, Paulum nouam Deam, *seditionem* nempe vel *bellum*, hoc enim voce ἀνάστασις notari posse) velle inuehere.

XV. At pace Virorum magnorum dictum sit, mihi quidem absfona plane illa videtur sententia. Sane Heraclito obscurius locutus sit Paulus oportet, si numen ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ confingendi locum fecerint Atheniensibus eius sermones. Nec puto ipsissima verba praedicationis Pauli referre Lucam, sed eius summam duas istas voces ΙΗΣΟΥΣ & ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ indicare, quantum sensus sit eum praedicasse Ιησὺν ἀνεστηκότα *Iesum resuscitatum*. Hoc enim caput doctrinae Apostolicae semper, ut Iesum praedicarent, qui mortuus est & resurrexit, ut adeo indiuiso nexu cohaereret praedicatione de Christo & resurrectione ex mortuis. Vnde & vere Paulus, cum in Iudaeorum synedrio sibi causa oranda esset, περὶ ἐλπίδος, inquit, καὶ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ νεκρῶν ἐγὼ κηρύττω. Nam quamvis primo intuitu non videatur Paulo de *resurrectione* praecipue mota controversia esse; verissime tamen hoc dicere poterat, quoniam Iesum ἀνεστηκότα praedicauerat, cuius ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ resurrectionis omnium piorum vnicum fundamentum (ut in priore ad Corinthios epistola docetur) ab hostibus crucis Christi in dubium vocabatur, praecipuumque erat disputationis cum iisdem caput. Nam resurrectione concessa, cetera quoque, quae de diuina eius maiestate, virtute & operibus dicebantur, nullo negotio poterant probari. Firmat sententiam quoq; nostram, quod inferius, ubi Paulus verba protulisset,

A. c. XXXII.

P. 32. ΑΝΑΣΤΗΘΑΣ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, statim subiungatur, ἀκούσαντες δὲ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ νεκρῶν οἱ μὲν ἐχλεύαζον. &c. Cum itaque de IESU & ΑΝΑΣΤΑΣΕΙ in sensu diuiso locutus non fuerit in ista oratione Apostolus, non potuere profecto Philosophi Athenienses, nouos Deos geminos ex eius oratione exculpere.

ΞΕΝΑ ΔΑΙ-
ΜΟΝΙΑ

XVIII. Attamen, inquit, diserte criminatio in eo consistit, quod ΞΕΝΩΝ ΔΑΙΜΟΝΙΩΝ h. e. nouorum Deorum siue Daemonum, vt illi interpretantur κατὰ γέλευς existat Apostolus. Quam opportunam etiam maxime Atheniensium ingenio atque conuenientem esse, probare nituntur: quod alias quoque Socratem, ob peregrinos Deos (ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ) inuectos, condemnatum constat. At cum venia virorum doctorum, nec Socrati, nec Apostolo id vitio esse datum puto, sed ipsos mala versione vocum ΚΑΙΝΑ vel ΞΕΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ esse deceptos. Cuius rei suspensionē mihi primum quidem iniecit, quod videam Athenienses non adeo a Diis peregrinis abhorruisse, vt non libentissime in suorum Deorum ciuitatem eos admitterent. Notissimus ea de re Comici ver-
sus:

Ἄγγυλλον αὐτῶν τὴν πόλιν πεπιήκασιν ἀντ' Ἀθηνῶν.

L. 2. de Legib. Quem respicit atque illustrat Cicero, *Nouos vero*, inquit, *Deos sic Aristophanes facetissimus Poeta veteris Comoediae vexat, vt apud eum Sabazius, & quidam alii Dii peregrini, indicati e ciuitate euicantur.* Quemadmodum & Strabo de Atheniensibus

L. X. p. 471.

testatur, eos πολλὰ τῶν ἱερῶν ξενικῶν παρεδέξασθαι, fuisseque in populi potestate Deorum numerum, vt visum esset, augere, ex insigne Lysiae loco colligitur in Oratione contra Nicomachum: ἀξιώ πρώτων μὲν τὰ πατρίω θύειν, ἔπειτα ἂ μάλλον συμφέροι τῆ πόλει, ἐτι δὲ ἂ ὁ δῆμος ἐψηφίσασα. Quomodo igitur peregrinorum Deorum παρεγγελία tantopere inuisa esse potuit Atheniensibus? Equidem σφὸν Φάριμαον hic inuenisse sibi Hugo Grotius visus est, publico scito id fieri potuisse aiens: priuatim non licuisse. At saltem non video, quomodo populo proponere Deos in crimine esse potuerit, quos agnoscere atque admittere in eius arbi-

arbitrio esset & potestate. Porro scire velim qui fuerint **NOVI DEI**, quos Socrates inuehere voluisse videri possit, vt aliquo modo huic dicae obnoxius potuerit esse? Hoc enim quod auctor argumenti orationis Isocratis quae *Βεσιειδ* & *ἐγκώμιον* inscribitur, somniauit: *κατηγοροῦν δὲ αὐτῶ ὡς ὅτι ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ εἰσέφερον τοῖς Ἀθηναίοις, λέγων δὴ σέβαν ἕνεκα, καὶ κύνας καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ διὰ τῆτο διαφθείρειν τὸς νέους τῶς μωροδύοντας*, h. e. *Accusarunt autem eum quod NOVOS DEOS apud Athenienses introduceret atque auiculas & canes, & eius generis alia coli iuberet, eoque pacto studiosos adulescentes corrumperet*, hoc, inquam, recentioris Grammatici sapit acumen, non genuinam antiquitatem. Sane nemo vnquam Socratis iuramentum per res eiusmodi ita accepit, quasi Deos res istas, per quas iuraret, esse arbitraretur, nec vnquam Melito, impietatis eum accusanti, tale quid venit in mentem. Imo potius in contumeliam eorum quos Athenienses credebant Deorum, ita eum iurasse patet ex Tertulliano in Apologetico, & Libro priore aduersus Nationes. Tantumque abfuit, vt **NOVOS DEOS** introduxisse crederetur Socrates, vt potius Deos destruxisse omnes existimatus sit, *ἄθεο* scilicet, nec Deos esse omnino statuens. Socrates igitur quando **ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ** introducere accusatus est, ea *τῆς ἕνεκα* mens fuit: nouiter eum & *παροδοῦζας* de rebus theologicis & diuinis statuere: vt adeo **ΔΑΙΜΟΝΙΑ** non sint *ΔΙΙ*, vt perperam Platonis, Xenophontis, Diogenis Laertii & aliorum qui de Socratis exitu scripsere, interpretes existimaverunt, sed ea quae ad deos pertinent, & **ΕΤΕΡΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ** καὶ **ΚΑΙΝΑ** introducere, sit in genere nouiter de rebus diuinis philosophari, nouam theologiam, nouam de rebus diuinis doctrinam inuehere. Vno verbo *heterodoxe* de iis statuere. Eius rei luculentus nobis autor ipse Plato in Apologia; apud quem primo Melitus fatetur, se quidem ea quam Socrati scripserat dica, hoc sibi velle, *ὡς παρεστῆσαν ἡ νομίζουσα θεῶν ὁ Σωκράτης* quod Socrates plane neget *Deos*: vnde colligas eundem, in hac ipsa dica scribentem, quod

T. I. p. 26.

C

Socra-

p. 27.

Socrates ΚΑΙΝΑ νομίζει ΔΑΙΜΟΝΙΑ, per ΔΑΙΜΟΝΙΑ *Deos* non intelligere. Deinde vero Socrates eum conuicturus ex ipsa illa γομφή se Atheum non esse, id accipit quod dat ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ sese introducere, atque inde ita arguit: ἐστὶ ἕστις ΔΑΙΜΟΝΙΑ μὲν νομίζει ΠΡΑΓΜΑΤΑ εἶναι, ΔΑΙΜΟΝΑΣ δὲ ἂν νομίζει; εἴη ἔστιν. εἰ δὲν ΔΑΙΜΟΝΙΑ μὲν Φῆς με καὶ νομίζεν καὶ διδάσκειν, εἴτ' ἂν ΚΑΙΝΑ εἴτε παλαιά, ἀλλ' ἂν ΔΑΙΜΟΝΙΑ γε νομίζω κατὰ τὸν σὸν λόγον --- εἰ δὲ καὶ ΔΑΙΜΟΝΙΑ νομίζω, καὶ ΔΑΙΜΟΝΑΣ ὅστις πολλὰ ἀνάγκη νομίζεν με ἔστιν: Estne aliquis qui *RES DIVINAS* admittat, *DEOS* vero non admittat? *Haut est profecto -- Jam igitur RES DIVINAS me statuire & docere aīs; siue antiquas siue novas: RES DIVINAS saltem statuo, iuxta orationem tuam -- si RES DIVINAS vero statuo, deos etiam ut statuum necesse est.* Quod non vidisse miror elegantiarum promum condum A. Dacerium in versione huius ipsius loci, qua ΔΑΙΜΟΝΙΑ pariter ac ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ vertit *diuinités*. Certe hac admissa versione, manifeste idem per idem probatur, statuire scilicet ΔΑΙΜΟΝΑΣ Socratem ex eo quod statuat ΔΑΙΜΟΝΑΣ. Plane itaque aliter procedit argumentatio Socratis quam Vir doctus putauit, nempe ita: Tribuis mihi o Melite ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, in accusatione dicens ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ me introducere! Ergo ΔΑΙΜΟΝΑΣ me admittere fateris, cumque genus *Daemonum* Θεοὶ sint, Θεοὶ se admittere in sequentibus epincit: quae planissima ipsum Platónis textum inspicientibus fore confido. Certum igitur ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΚΑΙΝΑ in Meliti γομφή non *Deos novos* notasse, sed ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, doctrinam haut dubie ex mente Meliti, qua a Socrate in Theologicis sit innouatum. Atque simili modo voce ΔΑΙΜΟΝΙΑ, quae vtitur Philostratus noster in vita Apollonii Tyanei, quem sacrorum Eleusiniarum antisititi μὴ καθάπερ visum ait *ΔΑΙΜΟΝΙΑ*: quod alium sensum habere non potest, quam in genere eum in rebus ad *DEOS* eorumque cultum spectantibus purum & orthodoxum non fuisse. Eandem igitur sententiam hoc loco quo-

L. IV. c. 18.

quoque obtinere haec verba puto, vbi de Paulo dicitur eum $\Xi\epsilon\text{N}\Omega\text{N}$ $\Delta\alpha\text{I}\mu\text{O}\text{N}\text{I}\Omega\text{N}$ videri $\kappa\alpha\text{π}\omega\varsigma\epsilon\lambda\epsilon\alpha$, praeconem eum esse religionis plane nouae, Deos quos Athenienses crederent reiicientem, singulare plane cultus genus, noua praemia nouasque poenas statuentem. Quam interpretationem hoc firmat, quod paulo post quoque generatim tantum $\kappa\alpha\text{I}\text{N}\text{H}$ $\delta\text{i}\delta\alpha\chi\eta$ & $\tau\eta$ $\Xi\epsilon\text{N}\text{I}\text{Z}\text{O}\text{N}\text{T}\text{A}$ ipsi exprobrentur. Quo admissio & amplior existet orationis sensus, & quaerendi *novos Deos* Pauli necessitas disparebit. Istud praeterea obseruari cuperem, vocem $\Xi\epsilon\text{N}\Omega\text{N}$ non peregrina simpliciter hic significare, vt $\tau\text{i}\varsigma$ $\pi\alpha\text{τ}\epsilon\rho\text{i}\varsigma$ opponatur, sed idem esse quod $\pi\alpha\rho\acute{\alpha}\delta\omicron\zeta\alpha$, a communi hominum sensu atque iudicio aliena, inaudita. Sic $\Xi\epsilon\text{N}\Omega\text{N}$ $\tau\acute{\omega}$ $\pi\alpha\rho\acute{\alpha}\gamma\mu\alpha$ Graecis dicitur frequenter, taleque Croeso libera Solonis videbatur reprehensio apud Lucianum. Sicque etiam verbum $\Xi\epsilon\text{N}\text{I}\text{Z}\epsilon\text{S}\text{S}\text{O}\alpha\text{I}$ explicandum in priore Petri epistola, imo & $\delta\text{i}\delta\alpha\chi\alpha\text{i}$ $\Xi\epsilon\text{N}\alpha\text{I}$ in epistola ad Hebraeos, *doctrinae paradoxae*, quales eo tempore a Gnosticorum primis patriarchis spargi occipiebant.

de Croes.
& Solone.

c. IV. p. 12.
c. XIII.

XVII. Sed ad alteram partem Historiae Pauli apud Athenienses iam transeundum, qua Apologia Evangelii praedicari continetur. Vbi primo *iudicium*, in quo illa dicenda fuerit, nominatur, AREOPAGVS nempe, de quo otio abutar, si plura dicere velim post singularem librum de eo Ioanni Meursio scriptum. Nominis rationem, nuperrime a viro cl. Io. Clerico ex lingua Ebraea redditam, hic forte praeterire nefas. Nempe AREOPAGVM $\alpha\rho\epsilon\text{p}\alpha\gamma\omicron\upsilon\varsigma$ ille putat esse, quasi *montem dicas impetus vel caedis*. At saltem proxime $\alpha\rho\epsilon\text{p}\alpha\text{g}\omicron\upsilon\varsigma$ deriuari vocem, arguit terminatio adiectiua $\alpha\rho\epsilon\text{p}\alpha\text{g}\omicron\upsilon\varsigma$: eratque *Harpagus* potius dicendus ille locus, si viri docti sententia obtinere debeat. *Inde* modus quo ad illud iudicium pertractus Apostolus fuerit exponitur, qui voce generali $\epsilon\text{π}\lambda\alpha\text{B}\text{O}\text{M}\epsilon\text{N}\text{O}\text{I}$ explicatur, vt luculenter anvis aliqua hic adhibita fuerit, an minus, vix dicere liceat. Proxime rationis cur ad causam dicendam eum in Areopagum trahant

Ad Comm.
XIX. XX. XXI.

in obs. ad
Hammond.
Comment.
ad h. l.

hant sequitur allegatio, ΚΑΙΝΗ sc. διαδαχή, siue πᾶ ξενίζονται, vel
 ut antea loquebantur ΚΑΙΝΩΝ δαιμονίων καταγέλεια, nam ista
 vnum esse puto atque idem. Sane enim vocis ΚΑΙΝΟΣ idem
 quoque qui vocis ξενός significatus. Ut nempe non tantum
 opponatur τοῖς παλαιῖς, sed praeterea id notet quoque, quod in-
 opinatum est & παράδοξον: quo sensu voce nouus vti etiam so-
 lent Romani. Sic ΚΑΙΝΟΝ εὐσημα Xenophonti, mirabile in-
 ventum: & Lacedaemones παλαιὸν ὄντας ἐτι καὶ νῦν πῖς ἄλλοις
 ΚΑΙΝΟΤΑΤΟΙ, ut ut antiqui sint, ceteris tamen noui plane h. e.
 παράδοξοι videri dicuntur eidem, in libello de Republica Laceda-
 daemoniorum. Quo sensu hoc ipso loco & paulo post ΚΑΙΝΟ-
 ΤΕΡΟΙΣ intenti dicuntur Athenienses, nam eandem eorum in-
 dolem describens Thucydides δόξας ἀτόπων eos dicit καὶ ὑπερ-
 πλάς τῶν εἰωθότων: inferuire eos paradoxis, & ordinaria contemne-
 re. Sicque vinum quoq; ΚΑΙΝΟΝ dicitur, quod Saluator bibiturus
 est cum suis in regno patris sui, non recens scilicet, cuius nulla
 prae vetere dignitas: imo illud pariter ac hoc regno Christi
 parum conueniens. Sed nouum vinum & mirabile, cuius vis
 cor hominis laetificandi omnes mentis nostrae facultates trans-
 scendat. Allegata ratio deducit ad Arcopagitas Pauli porro ab
 Historico confirmatur, ex alias ipsis familiari nouarum rerum,
 & παραδόξων habentium studio, de quo cum abunde docti ege-
 rint interpretes nihil nunc addo. Gestus inde & status corporis
 Apostoli oraturi describitur, ΣΤΑΘΕΙΣ δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τῆ
 ἀρχῆς πύλης &c. Nempe in medio stantes in omnibus iudiciis Grae-
 corum & Romanorum causas agebant. Videturque omnino haec
 ipsa formula suadere iudicialiter rem actam fuisse, ut aliter
 Hugoni Grotio videatur, qui non ad iudicium, sed quod in A-
 reopago multi esse solent homines eruditi, eo abductum Pau-
 lum putabat. Cuius sententiae nullam ab eo rationem video
 allegari: nec aliam comminisci possum, nisi quod de consue-
 ta istius iudicii forma nihil discrete addat Lucas, id quod tamen
 breui-

Libro I.

Matth. XXVI,
29.

breuitatis studio tribui potest. Causam itaque dixit, & in iudicio quidem Paulus, ipsaque Apologia qua eum defendit iana porro a sacro Historico subiungitur, eiusdemque exitus indicatur.

XVIII. In ipsa Apologia igitur illustranda vt iam operae ponamus aliquantum, id primum obseruamus, more in hoc iudicio recepto, quem fuisse magis persequitur Ioannes Meursius in Areopago cap. VIII, nullo facto prooemio a re ipsa Apostolum exordiri. Se dignum religione Atheniensium atque propensione ad cultum diuinum opus facere dicens, dum Deum ipsis reuelet, quem se ignorare profiteantur. *Ανδρες Αθηναῖοι κατὰ πάντα δεισιδαιμονεῖσθε. ὑμᾶς δεῖν ἰδῆναι, διερχομένῳ γὰρ καὶ ἀναθεῶν παρὰ τὰ εἰδόμενα ὑμῶν, εὐκοίη ἢ ἑσπερον, ἐν ᾧ ἐπεύχεσθαι ἀγνάστῳ θεῷ, ἢ ἐν ἀγνοούσιν εὐσεβεῖτε τὰ τῶν ἐγὼ καταγεγραμμένων.* Quibus verbis propositio generalis continetur, qua fatetur quid fecerit, idque dignum maxime Atheniensibus officium se praestitisse ait. Dignum inquam Atheniensibus, quos nempe ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΕΣΤΕΡΟΤΕ animaduertit, ut adeo de religione cum religioso non disputare non potuerit: quemadmodum similiter Apollonium *ἐπιδήφιλοθύτας τῆς Ἀθηναίας εἶδεν ὑπὲρ ἱερῶν διαλέξαντα* narrat Philostratus. Nempe non exprobrationis vocem esse ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΕΣΤΕΡΟΝ hoc loco, sed mediam, ad beneuolentiamq; comparandam adhibitam potius, iam pridem viris doctis animaduersum, quibus veterum etiam loca allegata affatim, quibus imprimis hac ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΣ laude gauisos esse Athenienses constat. Eademque Pauli prudentia in voce *σεβάσματα* quoque, qua superstitionis Atheniensium instrumenta designat, obseruatur.

XIX. Cum autem voluntate in cultum Dei propensissimi Athenienses, sensu atque cognitione eius sese laborare publicis monumentis ipsi faterentur, hoc magis dignum fuisse Apostolum insinuat, vt opem illis ista ferat ex parte. Istum sensus ac

Ad comm.
XXII.
ΔΕΙΣΙΑΙΜΟ-
ΝΕΣΤΕΡΟΙ.

IV, 6.

Ad comm.
XXIII.
ΒΛΩΜΟΣ ἐν ᾧ
ἐπιένευσαντο
ΑΓΝΩΣΤΩΙ
ΘΕΩ.

cognitionis defectum arguebat inscriptio arae ΑΓΝΩΣΤΩΙ ΘΕΩΙ
 dicatae. Quam inscriptionem integram ex Hieronymo, Phi-
 lippide & Oecumenio ita repraesentarunt viri docti ΘΕΟΙΣ ΔΕΙ-
 ΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ ΘΕΟΙΣ ΑΓΝΩΣΤΟΙΣ ΚΑΙ ΞΕΝΟΙΣ.
 At eam esse non posse quam Apostolus respexit, pluribus ar-
 gumentis erudite demonstravit magnus Reinesius, quae nunc
 prolixè non repeto. Sane ara plurium *Deorum ignotorum* mi-
 nus erat Apostoli instituto accommodata, nec bonam fidem pro-
 basset Areopagitis, numerum multitudinis numero vnitatis per-
 mutans. Nec scio an satis commode huc trahantur ea quae de
 sacrificiis Deo *περὸ ἡρώωντι* ab Atheniensibus ad auertendam pe-
 stem oblatis, Epimenidis suafu, leguntur apud Laertium, &
βωραιοῖς ἀνανύμοις, inde in vrbe passim extructis. Ista enim
 altaria nulla plane inscriptione mihi notata fuisse videntur, cum
 iam *ἀνανύμοι* non sit ara quae ΘΕΩΙ ΑΓΝΩΣΤΩΙ inscribitur.
 Ut Brodaeo proinde hanc sententiam, cuius primus mihi fuisse
 videtur autor, sectatores inde nactus complures ex doctis in-
 terpretibus, defendendam relinquam. Ceteri autores omnes
 qui altarium meminere ΘΕΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ, plurali numero il-
 los Deos efferunt, puto tamen Pausaniae & Philostrati loca vi-
 ris doctis obseruata, in quibus *βωρῶν* ΘΕΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ men-
 tio, ita accipi posse, vt arae extitisse multae intelligantur, quo-
 rum singulis, aut saltem quibusdam ex iis inscriptio fuerit ΘΕΩΙ
 ΑΓΝΩΣΤΩΙ. Solus Lucianus in Philopatri bis meminit τῆς Α-
 ΓΝΩΣΤΟΤ τῆς ἐν Ἀθήναις numero vnitatis. Quem ita de eo,
 quod Athenis ipse videre poterat, minime locuturum fuisse
 puto, eo loco, quo Paulum Apostolum cum maxime arrodere
 gestiebat, ob ea quae de ΑΓΝΩΣΤΩΙ ΘΕΩΙ philosophatus fuerat,
 minime censeo, nisi ita se res exacte habuisset. Præterea du-
 bium esse non potest, Paulum, coram viris, patriae religionis &
 cultus exquisite peritis, exacte, quod viderat, renulisse. Vnde vero
 sit ille ΘΕΟΥ ΑΓΝΩΣΤΟΥ cultus inquirere, si quidem fieri id pos-
 sit,

Thef. Infer.
 P. I. seq.

L. I. §. 110.

Misc. L. II. c. 2.

fit, operae pretium. Hoc igitur ante omnia, quod in concessis est apud omnes, supponere mihi liceat, plerosque Deos vna cum omni de Diis, quae quidem alicuius frugis sit sapientia, ab Aegyptiis Graecos, & Athenienses maxime accepisse. Inter Aegyptia vero sacra, dum mens obambulat, opportune ecce sese offert in vrbe *Saitica* Ἰδα. celebratissimi numinis, quod *ISIDEM*, ad suae lieguae indolem nomine transformato, appellabant Graeci. Ex *Saitica* vero vrbe hoc probabilius me grande illud Atheniensium mysterium reperere puto, quod summa *Saitis* cum Atheniensibus intercesserit necessitudo, atque coniunctio: Atheniensibus scilicet *Saitarum* colonis vulgo habitis. Notum autem adeo colonos trahere mores, & religionem inprimis, patriarum urbium, vt vulgatissimum sit apud eos, qui gentium origines & propagationes inuestigarunt, argumentum, quod ab eorundem Deorum & rituum obseruatione petitur. Esse autem a *Saitis* Athenienses clarissime testatur Diodorus Siculus: L. I. p. 24.

Καί τις Ἀθηναίος δὲ φασὶν ἀπίκους εἶναι Σαϊτῶν τῶν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ πειρῶνται τῆς οἰκειότητος ταύτης φέρειν ἀπδαίξεις. παρὰ μόνους γὰρ τῶν ἑλλήνων τὴν πόλιν αὐτοὺς καλεῖσθαι, μετῆνευγμένους τῆς προσήγορίας ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀσέου. ἐτι τε τὴν πόλιν αὐτὴν ἐσχηκέαι πᾶσιν ἢ διακοσῶν τῆ παρ' Αἰγυπτίους, ἅς τε αὐτῶν μέρη διανεμηθήσῃ &c.

Eoque Platonis etiam pertinet locus in Timaeo, vbi Saitas Φιλαθηναίος καὶ ἴσα τεσσὸν οἰκίους τῶ δ. Atheniensium *amicos*, & quodammodo *propinquos* dicit. Nec Proclo ad illum Platonis locum dicta praetereunda, maxime cum ex eo pateat, identidem repetitis commerciis mutuae illius *Saitarum* & Atheniensium necessitudinis memoriam conseruatam esse: tum etiam dissensus de illius fundamento inter Graecos luculenter tradatur: τῆς δὲ Ἀθηναίος inquit Καλλιθένης ἢ Φανόδημος πωτέρας τῶν Σαϊτῶν ἰστέροι γενέσθαι. Θεόπομπος δὲ ἀναπελὶν ἀπίκους αὐτῶν εἶναι φησιν. Ἀττικὸς δὲ ὁ πλατωνικὸς διὰ Βασσακίαν φησὶ τὴν ἰστέριαν μεκωπιῆσαι τὸν Θεόπομπον. ἐπ' αὐτῶ γδ ἀΦικεσθῆαι τινεας ἐκ τῆς

L. I. p. 24.

T. III. opp.

P. 21.

L. I. ad Tim.
Plat.

- p. 328. τῆς Σάϊκος ἀνακεκρίμενος τὴν πρὸς Ἀθηναίους συγγραφήν. Sed de illo
 dissensu, cuius vestigium etiam apud Diodorum Siculum libro
 quinto extat, prolixè non agendum, quamvis magis Theopom-
 pi quam Callisthenis & Attici probandam putem sententiam,
 cum coloniae ex orientalibus magis partibus versus occidentales
 potius duci cœperint primis temporibus, quam vice versa. Fue-
 runt itaque Athenienses *Saitarum*, apud quos *ISIDIS* statua, my-
 steriorum plena, coloni. Illam Saiticam *ISIDEM*, quam ἀρ-
 χηγὴν τῆς πόλεως vocat, Aegyptio nomine ΝΗΙΘ appellari docet
 in Timaco l. c. Plato: eamque ΑΘΗΝΗΝ putat esse Atheniensium. Nec eam
 rem in dubium vocem, maxime cum *pepli*, quo occultatum, ut
 mox audiemus, latet *Isidis* nomen, maxima sit in sacris Pana-
 thenaeis celebritas, de quo videri potest, ut breues hic simus
- Lib. II. c. 12. Io. Meursius in Lectionibus Atticis: quodque ΑΘΗΝΗ, ut fa-
 tentur qui mysteria Theologiae gentilis penitus introspectere,
 nihil aliud sit quam Φρόνησις τῶ θεῶ, vés δημιουργός *mens & sapi-
 entia creatrix*, quam ex Iouis cerebro ortam propterea sensu
 mystico primi tradidere Theologi, iuxta litteram inde accepit
 plebsignara: id quod *ISIDEM* etiam esse mox patebit. Hu-
 ius vero *ISIDIS*, vel *NEITH*, vel ΑΘΗΝΗΣ Symbolicae, quae
 de Isid. & Osir. apud *Saitas* prostabat, statuae, Plutarcho Autore, inscriptum
 p. 354. fuit: ἐγὼ εἰμὶ πᾶν τὸ γεγονός, καὶ δι, καὶ εἴσομενον, ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΜΟΝ
 ΠΕΠΛΟΝ ΟΥΔΕΙΣ ΗΛΘΗΝΤΟΣ ΑΠΕΚΑΑΤΥΕΝ. *Ego sum
 Omne, quod fuit, quod est, & futurum est, PEPLVM QVE ME-
 VM NEMO VNQVAM MORTALIVM RETEXIT.* Sublimem
 inscriptionem, & diuinæ veritatis plenissimam! sed symboli-
 ce expressam; vltimam vero symbolicae expressionis partem
 propriis verbis reddentes Graeci, ΘΕΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟΝ hoc nu-
 men appellauere. Ut tamen de symbolica hac *ISIDIS* apud
Saitas imagine, DEOQUE adeo ΑΓΝΩΣΤΩΙ plenius constet, ten-
 nendum est, nihil aliud quam spiritum aeternum, infinitum, re-
 rum omnium causam efficientem & conseruantem, Aegyptia-
 cam

cam Theologiam, quae tota Symbolica extitit, ea repraesentasse. Cuius rei ne longe petam argumenta, ipsa nobis ea suppeditabit, quam prae manibus habemus, inscriptio, verbis prioribus, quibus ISIS se ait esse, *omne quod est, quod fuit, & quod erit.* Quibus ex parte similia sunt, quae leguntur *in marmore* Capuano apud Pignorium TE TIBIVNA QUAE ES OMNIA DEA ISIS. Horum interpretem autem Platonem age audiamus, Aegyptiorum mysteriis initiatum, quem in Timaeo suo, opere, ut notum, quodq; ipse profitetur, ex Aegyptiae sapientiae fontibus deriuato, hoc ipsum ISISIS elogium titulosque sublimes ob oculos habuisse, non dubito. Ad priora igitur verba illa, *sum ego omne quod est, quod fuit & erit* illa pertinent Platonis: πρώτον διακρίτεον τίδε τι τὸ ἐν μὲν αἰῶνι, γένεσιν ἢ ὄντι ἔχειν, καὶ τι τὸ γινόμενον μὲν, ὃν ἢ ἐδέεσθαι τὸ μὲν δὴ νήσσει μετὰ λόγον περιληπτόν, τὸ δ' αὖ διέξῃ &c. Primum distinguenda ista: quodnam semper SIT, nullumque initium habeat, & quid sit quod FIT, non vero EST unquam, quorum alterum ratione & intelligentia comprehenditur, alterum opinione &c. Id itaque quod semper est, & ingenitum, menteque & ratione comprehenditur, in sequentibus primam causam esse ostendit: & paulo post πάντα ἑνὸς αἰῶνος λογισμὸν Ἔθεῖ, (quae est ipsissima Θεότης Ἔθεῖ, quam PALLADEM interpretati sunt, h. e. ISIDEM Aegyptiam f. NEITH μυστικώτεροι Gentilium Theologi,) contradistinguit τὰ ποτὲ ἐσομένω Θεῶν h. e. mundo. Ut adeo per ISIDEM Spiritus uniuersal, vel natura intelligi nequeat, multo minus Luna vel aliud quodcunque eorum, quae ad mundum visibilem spectant, ut visum perperam nonnullis. Sane enim ista omnia sunt ἐσομένω Θεῶν, de quo dici non potest, quod de ISIDE dicit Aegyptia Theologia: ἐγὼ εἰμὶ πᾶν τὸ γεγονὸς καὶ ὄν καὶ ἐσομένον. Porro Plato hanc ipsam temporum distinctionem ISIDI, h. e. naturae diuinae & aeternae attributam, a vulgaribus erroribus repurgat, dum scilicet vulgi sensu, quo notat motum & transitum a parte existentiae ad partem, motumque adeo & mutationem.

Mens. II. ex-
pos. p. 3.

T. III. p. 27.

v. Cafalium de
Ritib. Aegypt.
c. 21. 23.

D

im-

P. 37.

importat, τὰ ἀκινήτω ἢ ἀτρέπτω tribui posse negat. Atque sic rectius de illo dici ostendit EST, quam FUIT & ERIT: quod scilicet omnibus partibus temporis existat, atque adeo SIT sine mutatione vlla. En ipsa verba eius: ταῦτα ὅ πάντα μέσς χρόνος, ἔ τὸτ' ἦν, πῆ' ἔσται, χρόνος γενοῖσθαι εἶδη, φέροντες λαμβάνομεν ἐπὶ τὴν αἰδίον ἔσταν, σὺν ἑρθεῖς. λέγομεν γὰρ δι' ὡς ἦν ἐπὶ τε καὶ ἔσται. τῆ' ὅ τὸ ἐστὶ μένον καὶ τὸν ἀληθῆ λόγον προσήκει. τὸ ὅ ἦν, τίτ' ἔσται πρὸς τὴν ἐν χρόνῳ γένεσιν ἴσσαν πρέπει λέγεσθαι, κινήσεισ γὰρ ἔσθον. Haec vero omnia temporis sunt partes: istasque temporis rei ortum habentis species, ERAT nimirum & ERIT, aeternae essentiae non recte attribuimus. Dicimus enim ERAT, EST & ERIT. At reuera illi aeternitati EST tantummodo quadrat. ERAT & ERIT generationi quae in tempore procedit tribuere conuenit. Sunt enim motus. Quae profecto ex arcana Aegyptiorum Cabbala petita est explicatio, ipso forte nomine ISIDIS nixa, quod שׂו שׂו esse, h. e. EST EST, ingeniose suspicatur P. Iurieuus. Quam coniecturam ex nomine Symbolicae illius imaginis quoque a Platone suppeditato firmare liceat. Nam in nomine נהיִד vestigia inuenio verbi נהיִד vel נהיִד quod, simul expressa littera, iuxta recentiores Grammaticos perpetuo quiescente, N, prout exprimi iubet antiqua legendi ratio, efferas licet נהיִד vel אהיִד notatque hoc verbum idem quod EST, indeque apud Syros derivatur $\text{L}^{\cdot}\text{L}^{\cdot}\text{L}^{\cdot}\text{L}^{\cdot}$ aeternus, itemque $\text{L}^{\cdot}\text{L}^{\cdot}\text{L}^{\cdot}\text{L}^{\cdot}\text{L}^{\cdot}\text{L}^{\cdot}$ quod aeternitatem notat, & essentiam Dei aeternam. Nam quantum ad primam litteram N eam non de essentia vocis, sed vel characterem esse coniugationis alicuius, ex qua nomen נהיִד sit deriuatum, vel aliquid tale inde colligo, quod in voce אהיִד ex נהיִד, vel נהיִד, vti videtur, deriuato, אהיִד tantum terminatione Graeca ηη adiecta seruatum appareat. Eam autem Cabbalam Hebraeis debere Aegyptios puto, cum quibus liberalius quam cum ceteris gentibus ex mandato diuino versabantur Iudaei. Iis nempe ipse Deus naturam suam explicauerat ita שׂוֹן מִיִּדִן מִיִּדִן

Hist. Dogm.
& Rit. P. III.
P. 527.

Deuteron.
XXXIII, 7.

ΠΥΘΩΝ i. e. vt Graeci interpretes habent: ἐγὼ εἰμὶ ὁ ΩΝ. *Ego sum ille qui EST*, & nomen venerabile quo istud continetur arcanum reuelauit. Quod Hebraeos Aegyptiis, hos Pythagorae quoque tradidisse, qui πτερυγύθω nomine, παγῶς ἀεὶ πάς φύσεως fontis naturae aeternae, illud celebrauit, nolim nimis praefracae negari. Hinc & ad Apollinem Delphicum, eiusque schemate primum repraesentatam naturam aeternam, significandam, translatum, est τὸ ἐν ἀποδελφῶσι, quod es significat: Vt eleganter Ammonius explicat apud Plutarchum, Deum, quod inscriptio ferat templi Delphici, nobis inclamare aiens: γινώθι σεαυτὸν. Nos vero Deo respondere εἶ es. ὡς ἀληθῆ καὶ ἀψευδῆ καὶ μόνῃ μόνῃ περὶ πάντων τῆν ἔσθαι περὶ πάντων διαποδιδόντες. *Veram, certam, solamque soli conuenientem ei appellationem, qua ESSE dicitur, tribuentes.* Nos enim, vt post ostendit, proprie non SVMVS, continuo fluentes, praeferentes quasi & morientes. ἀλλ' ἔστιν ὁ θεὸς, καὶ ἐστὶ κατ' ἐδένα χρόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν αἰῶνα τὸν ἀκίνητον καὶ ἀχρόνον, καὶ ἀνεγκλητον, καὶ ἔσθαι ἐπὶ ἐδέν ἐστιν, ἐδ' ὑπερον ἐδὲ νεώτερον. ἀλλ' εἰς ἂν ἐνὶ τῷ νῦν τὸ αἰὶ περὶ πάσης, καὶ μόνον ἐστὶ τὸ καὶ τῶν ὄντων ὄν, ἢ γενεῶν ἐδ' ἐσόμενον, ἐδ' ἀρξάμενον, ἐδὲ παύσόμενον. *Deus autem EST, neque vho modo in tempore est, sed in aeternitate immobili, temporis experte, perfectissima, in qua prius non est non posterius aut recentius. Sed Vnus qui sit, vnico actu praeferente aeternitate atem implet, solique adeo ipsi competit vt vere SIT, non fuisse non futurum esse, non initium habere, non finem.* Taceo alia eius generis egregie rem nostram illustrantia.

De εἶ apud
Delphi. p. 392.

XIX. Verum vt ad alteram partem inscriptionis ἐδὲς ΠΙΣΙΔΙΟΣ deueniam, quae maxime ei quod nunc agimus negotio conducit: ea ita habet τὸν ἐμὸν ΠΕΠΛΑΟΝ ἐδὲς πῶ θνητῶν ἀπειράλυτον. PEPLVM meum nemo mortalium vnquam reuelauit. Quod si Iolo nostrorum scriptorum interpreteris, erit. θεὸν ἐδὲς εἰώργικε πῶ πῶπε, *Deum nemo vidit vnquam*, ΠΕΠΛΟΣ nempe VELUM est quo res arcana tegatur, quemadmodum inde Moysis faciei in-

Io. I.

Gal. III, 13.
ibid. v. ult.

s. 22.

p. 259.

Rom. X, 6.

cumbens PEPLVS etiam tale quid significat, eique opponitur ἢ ἀνακαλυμμένω προσώπω τὴν δόξαν ἔχει κατὰ τὴν ἑσθλ. PEPLO autem huiusmodi fasciisque & velis ISIDIS caput velatum hodiernum quoque in quibusdam monumentis antiquis videmus, viderique eam in rem Ioannes Cafalius potest in tract. de Veterum Aegyptiorum ritibus. Obseruandum autem puto, in mystica Gentilium Theologia PEPLVM ipsum coelum significare, vt in libro de antro Nympharum ex Orpheo docet Porphyrius, ratione addita, quod integumentum sit veluti quo Dii coelestes lateant, τὰ παλαιῶν καὶ τὸν ἑρμῆν ΠΕΠΛΟΝ εἰρηκόταν εἶον Θεῶν πρὸς βλεμμα. Est itaque ἀγνωστὸς Θεὸς ISIS NEITH vel ΑΘΗΝΗ, cuius PEPLVM nemo unquam mortalium reuelauit, h. e. in coelum ascendit, eiusque indolem explorauit. ISIS vero NEITH vel ΑΘΗΝΗ aeternae τῆς ἑσθλ. Θεῆ Φρονήσεως λόγος, sapientiae Dei, quae est causa & parens rerum omnium ex Theologiae Aegyptiae intentione, vt supra ostensum, est symbolum. Quam vt Aegyptii putabant sub PEPLO latere, ita hoc Graeci quoque in sacris Panathenaicis celebratissimo PEPLO fatebantur, quidque ille sibi vellet inscriptione arae ΘΕΟΥ ΑΓΝΩΣΤΟΥ diserte testabantur etiam magis. Diserte magis Philosphi, ἢ maxime, qui in Aegyptiorum profecerant scholis: Sic Plato enim, vt ceteros nunc taceam, τὸν μὲν ΠΟΙΗΤΗΝ καὶ πατέρα αἰτ τὰδε ἔπαυτος εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρεῖν τα, εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. Parentem vniuersi inuenire difficile esse, & in vulgi notitiam inuentum adducere impossibile. ΠΟΙΗΤΗΣ autem seu δημιουργὸς κόσμου, Platoni ΝΟΥΣ est & ΛΟΓΙΣΜΟΣ ἔ Θεῆ, vt norunt eius sapientia initiati.

XX. ΑΓΝΩΣΤΟΝ igitur illum ΘΕΟΝ h. e. sapientiam illam creatricem, Parentem omnium, Φρονήσιν ἔ Θεῆ, ἢ δὴν δημιουργόν, iam non amplius sub ISIDIS PALLADISQUE PEPLO latentem, sed clare manifestatum, sine inuolucris, sese Apostolus praedicare ait: Christum nempe δι' ἐν τα πάντα ἐγένετο, qui vere est

Io. I, 3.

ὁ ὢν

ὁ ὧν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος. in quo est τὸ μυστήριον τὸ δοξαζομενόν διὰ τῶν αἰώνων, post PEPLVM cœlorum, in tabernaculo Iudaeorum quoque *velo* repræsentatum, hucusque latentem, cuius hucusque, ut fateantur, absconditi, gloriam, in densissima illa caligine, mutauerint in gloriam imaginis corruptibilis: quemque *quimideat, videat Patrem*, omnemque adeo diuinitatem perfectam habeat. Hinc est quod ΓΝΩΣΙΝ illam frequenter adeo celebret gentium Apostolus, & μυστήριον χριστοῦ αἰώνιαις σεσχημένον φανερωθὲν ἢ νῦν. Cuius manifestatio summam expectationem Atheniensibus non facere non poterat. Quemadmodum inuidis veritatis osoribus adeo magna haec esse videbatur Pauli pollicitatio, adeo supra hominem, ut peculiare eam μυκτηρισμῷ aduersus Christianos argumentum facere non dubitauerit Lucianus, si tamen ille dialogi, qui Philopatris inscribitur, auctor est. Sic enim ille sacris Christianis illudens, inter alia: *Ἡμεῖς ἃ τὸν ἐν Ἀθήναις ΑΓΝΩΣΤΟΝ ἐφεύρατες, καὶ προσκυνήσαντες, χεῖρας εἰς ἔδαρὸν ἐκτείναντες τέτρω ἐυχαιρήσομεν.* Nos autem illum *Athenis IGNOTVM inuentum, adorantes & manus in coelum tendentes gratias ei agemus.* Suspenso nasu, ut manifestum, ridens, quod quem ΑΓΝΩΣΤΟΝ cum Aegypto Graecia, sapientiae praecipuae sedes, agnoscat, eum Apostolus se καταγγέλλειu gloriatur.

Apoc. I, 4.
Col. I, 26.

Ioann. XIV, 9.

Rom. XVI, 26

sub fin.

XXI. Ne autem aberrent facile in iudicio de hoc ἀγνώτω Θεῷ, aliquatenus eum ab operibus suis ipsis iam innotuisse ostendit, ut ex cognitis ignota, ἢ ἔγνωσεν ἀγνώστον aliquo modo vterius inuestigent, atque ad hoc saltem iudicandum instruantur, nihil indignum eo a Paulo oratione prolatum esse, nihil quod iure aduersarii ipsius tanquam ἀτοπων ἢ παράδοξον reprehendant. Eo iam spectare mihi videtur repetitio eorum, quae de operibus diuinis notissima erant Atheniensibus, quae huius ipsius esse ἀγνώστου Θεοῦ ait: Nam τὸ ἀγνώστου quidem in Deo nullam

ad Comm.
XXIV-XXIIX.

Rom. I, 19, 21.

n. 24.

n. 29.
Rom. I, 23.

hactenus explicationem proponi puto. Illa vero sententiis, & pene verbis proponit eorum, quos frequentissime in manibus habebant Philosophorum & Poetarum, (quod solerter a Grotio, Pricaeo & aliis ante nos fuit ostensum, vt illa parte laboris superfedere valeamus) eo sine nimirum, vt facilius omnia admitterentur. Hinc iam ad ἀγνώστον perguit, atque errorem eorum insignem ante omnia redarguit, ἀλλὰ ἄξιον τὴν δόξαν τῷ ἀποστόλου θεῶ ἐν ὁμοιώματι εἰκόντων φθαρεῖ &c. quod quidem peccatum Deum, si resipiscant, ὑπεριδῶν dicit, se uero iudicio ulciscendum, si perseuerent; iudicio inquam, per Iesum Christum ex mortuis suscitatum exercendo. Quo nominato occasione opportune captabat, de eius naturis, persona, officio & operibus uberius disserendi, vt reluctentem in facie eius gloriam θεῶ ἀγνώστου ostenderet. Sed ecce homines vani, & doctrina salutaris indigni, scandalo arrepto, orationem eius abrumpunt. Quod quidem pars est eorum, quae *historia auctius* huius Apologiae, paucis postremo loco perlustranda, nobis ob oculos ponit.

ad comm.
XXII.
XXXIV.
ΕΧΑΕΥΑΖΟΝ

de Gymnas.
P. 398.

XXII. Triplex nempe genus hominum se offert, pro genio diuerso diuersae haec accipiens. οἱ μὲν ΕΧΑΕΥΑΖΟΝ alii, doctrina de resurrectione offensi, *sannis exceperunt*: quod non intelligebant praecipiti iudicio respicientes. Nempe haec indoles Atheniensium plerorumque, vt sint ἔργων ἐν τῷ λόγῳ, variisque iocis illudant iis qui minus sibi probarentur, quod audiuisse de illis sese Anacharsis fatetur apud Lucianum. Alii satis auditum Apostolum nondum esse agnoscentes, segniores tamen ad veritatem indagandam, in crastinum differunt: itaque discessit Apostolus. Alii vero κολληθέντες αὐτῷ, h. e. presse eum secuti, nec dimittendum putantes, antequam totum de θεῶ ἀγνώστῳ sermonem pertexuisset, ipsumque plene in facie Iesu Christi praebuisset spectandum, ἐπίσταν. In quibus ipse Areopa-

opagita Dionysius praecipuus longe: muneris grauitate, quae tanta erat, vt in prouerbiū abierit, conspicuus. De quo post Hilduinum & Graecos, virosque magnos ex recentioribus, Sirmondum, Launoium, Bollandum, Tillemontium, &c. non est cur hoc loco prolixè agamus. Nec controuersia, de scriptis, Dionysii nomine hodie circumlatis, hic tangenda, quae post solidas I. Dallaei & I. Launoii decisiones finita poterat videri, nisi nostra aetate denno P. Natalis Alexander falsario opem ferre sustinisset, & nuperrimè Monachus Monasterii S. Benedicti ad Ligerim: quos aduersarios huc vsque nactos puto nullos, qui ex instituto bonam causam defenderent non ob rationum quibus vtuntur grauitatem, sed quod vis in eis exigua deprehenderetur abiis, qui ipsa contrariae sententiae pondera, in scriptis eorum, quos confutare illis animus erat, proposita expendissent. Quod contigisse Fillemontio videretur, qui stricturis quibusdam aduersus Alexandrum animi sententiam affa: im prodidit. Sed cum viro foemina quoque commemoratur, ingenua haut dubie, & conspicuae inter Athenienses virtutis, nam plures in iis philosophiae aliarumque artium studiis insignes. ΔΑΜΑΡΙΣ sacro Historico audit, pro quo ΔΑΜΑΡΙΣ, quod *Iuencam* notat, malebat Hugo Grotius, eo inductus quod Atticum mulieris nomen illud esse ex Anthologia pateat, loco illi citato ex L. III. c. 12. adde alium L. VII. p. 603. Et certe *Cassia DAMALIDIS* libertae, quam Graecae originis esse vel nomen prodit, mentio in inscriptione Romana in S. Laurentio in Lucina. *Minutia DAMALIS, filia & liberta Minuciae Hesperidis*, est in marmore Romae in S. Praexedae: & *DAMALI contibertae* monumentum statuit L. Precillus quod Romae fuit ad S. Mariae Monticellii. Videnturque talia inter foeminas nomina frequentia fuisse Hebraeis & Graecis. Sic *Δαρδανία* mentio in his ipsis Apostolorum actibus, & *Τρυγονίη*, quam latine *curruillam* diceret, mentio in epigr. Philode-

apud Gruter.
P. 935. 13.
id. p. 947. 5.
ib. p. 952. 2.

Aa. IX. 36.
Anthol. L. III.
tit. II. p. 319.

Anthol. L.
VII. p. 603.

L. I. v. 308.

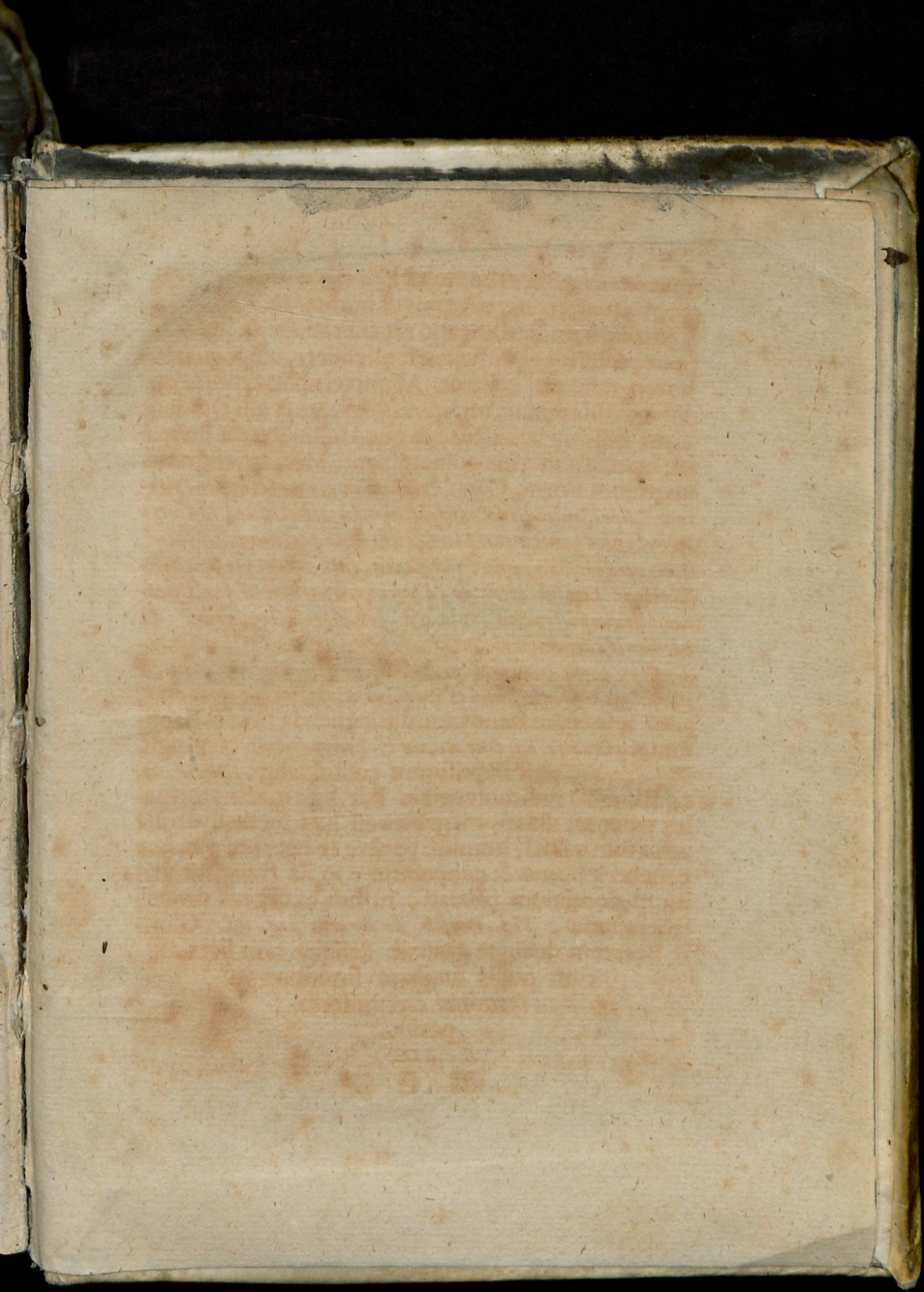
Id. I. v. 134.

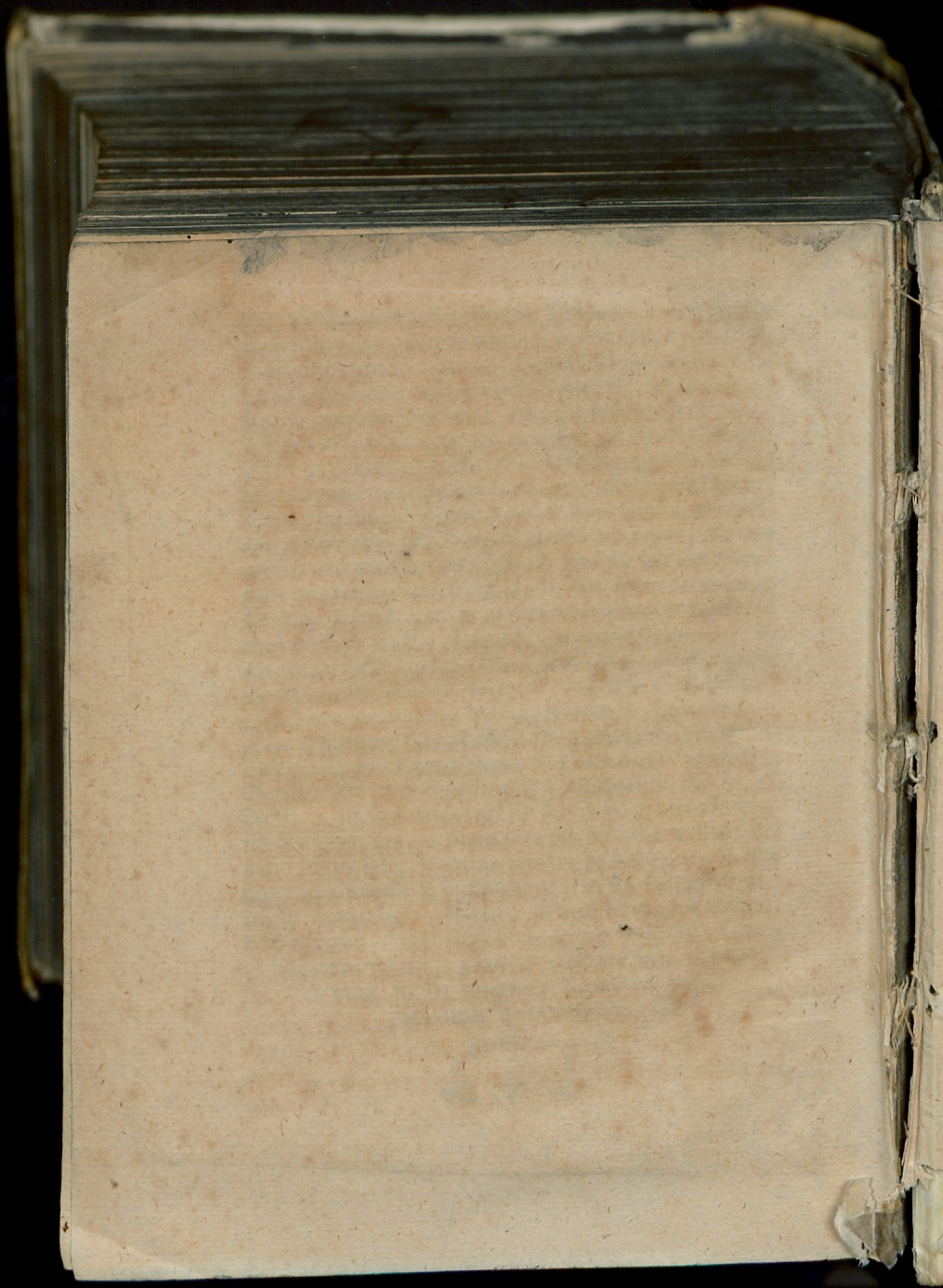
Inscript. p. 259.

L. IV. c. 7.
p. 161.

Iodem. Δορκάλιδος iuxta cum DAMALIDE in Epigrammate Agathiac. Nec mirum ab antiquioribus istis nomina quaesita elegantioribus foeminis, cum amantes quoq; τὰ παιδιὰ blandimentis delinientes, haut raro cum iis comparent. Notum veterior boedis puella Theocrito, Virgilio, Ouidio audiat. Similiaq; in Cantico Canticorum etiam inuenias. *Turturillam* amasiam dici apud ἑρωτικῶν nescio quem legisse me puto. Attamen cum Grotio propterea apud Lucam ΔΑΜΑΛΙΣ non statim rescripserim pro ΔΑΜΑΠΙΣ. Est enim apud Graecos pariter ac alias gentes frequens litterarum eiusdem organi, quales sunt liquidae λ & ρ permutatio. Obseruarunt veteres Grammatici, ad Apollonium in Argonauticis, vbi ἀχράδες & ἀχλάδες, item ad Theocritum, vbi ὄρηλοι & ὄρηλοι, ἐμπροσθ & ἐμπροσθ, & quod huius est loci ΔΑΜΑΛΙΣ & ΔΑΜΑΠΙΣ promiscue dici obseruatur. Factum id in multis Latinis vocibus Graecae originis. Sic a λείρον factum *Lilium*, a μάγας *macellus* & *macellum*: & versa vice ex ἀμόλγη *amurca*, ex ἄλος *area*, vt alia taceamus. Confer si placet Etymologos, & magnum Reinesium nostrum ad Marmor Q. Magurii in Hortis Sertorii Vrsati quondam obuium. Esto igitur DAMALIDIS nomen genuinum in monumentis sacris. Quam coniungem Dionysii quidem faciunt Chrysothomus in libris de sacerdotio, & Asterius in oratione VIII: sed coniectura tantum nisi, vt puto, quod eam Dionysio, hoc ipso, quem illustrauimus, loco iungi viderent. Vix dubitem clarius rem exposturum fuisse Lucam, si ita eam sese habere nouisset.

T A N T V M.

753962

ULB Halle 3
001 854 02X

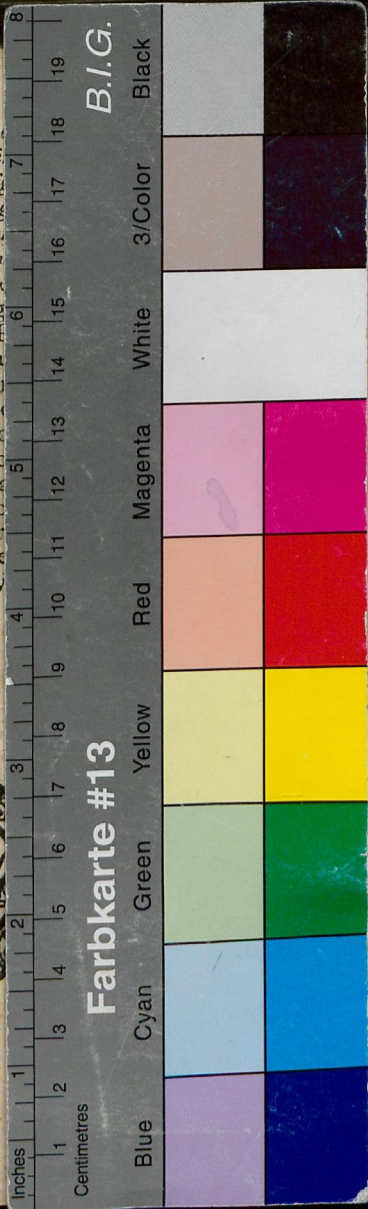
Sb.

l

VD 12

67

59.

A. ET. Ω.
OBSERVATIONES. PHILOLOGICAE.
DE
GESTIS. PAVLI.
IN. VRBE. ATHENIENSIVM.

AD. ACT. XVII. COMM. XVI. AD. FIN.
QVAS. PERMITTENTE.
INCLVTO. PHILOSOPHORVM. COLLEGIO.
IN. ACADEMIA. LIPSIENSI.
PRAESIDE.
GOTTFRIDO. OLEARIO. P.P.
IN. AVDITORIO.
COLLEGII. MAIORIS.
PVBLICO. EXAMINI. EXPONET.
HERMANNVS. KVTEMEYER.

SVERINENSIS.
AD. D. XXIII. OCTOBR. A. c1o lcc vi.

LIPSIÆ.
LITERIS. TITIANIS.

